

HET ZWERFSTENENGEBIED VAN GROENLO

door

J. A. W. BANNING

Bovengenoemd gebied is onder de „keienzoekers” van Nederland niet zo heel erg bekend.

Als men over zwerfstenen spreekt, denkt men in 't algemeen het eerst aan Drenthe, het land van de hunnebedden. Een ander gebied, dat van Amersfoort, geniet de laatste jaren een zekere bekendheid, die het verkreeg door het nog altijd mooie werk van P. van der Lijn „Nederlandse Zwerfstenen”. Maar zo als gezegd, het gebied van Groenlo is minder bekend.

Wanneer een vreemdeling voor 25 jaren geleden een bezoek aan Groenlo bracht, dan viel het hem direct op, dat de stoepen voor de huizen uit veldkeitjes bestonden. Meestal waren deze wit, met zwart afgezet. Voornamelijk kwartsen en lydieten of leien. Een enkele stoep bestond uit een bonte mengeling van allerlei noordelijke en zuidelijke gesteenten, terwijl op de hoeken der straten grotere zwerfblokken lagen.

Trad de vreemdeling een van de oude huisjes binnen, dan kon hij er zeker van zijn, een keukenvloer aan te treffen geheel samengesteld uit kleine veldkeitjes. Deze waren soms kunstzinnig gerangschikt, maar bovendien waren er letters of namen (van de bewoners) en een jaartal in aangebracht. Enige jaren voor de oorlog werd zo'n vloer overgebracht naar het Openluchtmuseum te Arnhem (zie foto).

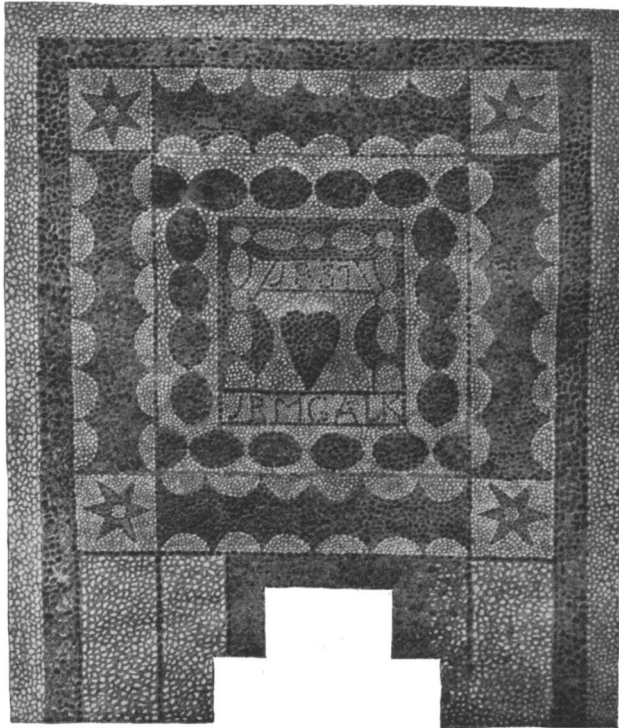
De laatste tijd hebben moderne tegeltrottoirs de karakteristieke keitjesstoepen verdreven, terwijl de keukens eveneens hoe langer hoe meer gemoderniseerd worden. Nog zijn er enkele keitjesstoepen, maar er bestaan plannen, om binnenkort ook deze door tegels te vervangen.

Onwillekeurig vraagt men zich af, waar komt toch al dat keienmateriaal vandaan? Wij amateur-geologen kunnen hier direct een antwoord op geven. Ik zal dus niet op deze vraag ingaan. Wat wel van belang voor ons is, dat is het gelijksoortige materiaal dat hier verzameld werd: gelijk van grootte en gelijk van samenstelling, waardoor het mogelijk was, een stoep samen te stellen van één soort gesteente.

Wat een groot aantal zwerfstenen moet hier toch in deze omgeving hebben gelegen, om deze assortimenten te kunnen samen brengen!

Gezien de vervoersmoeilijkheden in vroeger tijden, moeten deze stenen uit de directe omgeving zijn gekomen.

Veel is thans verdwenen, maar nu nog is het de moeite waard, eens een tochtje in de omgeving van het oude stadje Groenlo te maken. Stukken bouwland in de directe omgeving kunnen, nadat zij omgeploegd zijn, soms wit zien van de talrijke zwervelingen. Het zijn speciaal de dorpen en buurtschappen Lievelde, Zwolle, Hupsel, Holterhoek,

Afb. 22. Keitjesvloer uit de boerderij Luttekens bij Groenlo—Hupsel, overgebracht naar het Openlucht-Museum te Arnhem. (Naar een tekening van Mr. W. P. A. Smit).

Vragender en Meddo in deze omgeving, welke een grote verscheidenheid bieden aan noordelijke en zuidelijke zwerfstenen. Men verwacht misschien, dat die stenen hier veel minder fris zullen zijn dan in Drenthe; nu, dat valt over het algemeen wel mee. Deze zomer maakte ik met mijn vriend Bern. Boelens uit Groningen een fietstochtje door deze omgeving. Hij sprak toen zijn verwondering uit over de frisheid van de noordelijke zwerfers.

Wat voor stenen en fossielen we hier dan vinden?

Wat de zwerfstenen betreft, zou ik haast zeggen, zo'n beetje van alles.

Wanneer het niet vervelend wordt, wil ik een vluchtige opsomming geven van de verschillende zwervelingen die ik hier sinds 1938 aantrof.

Allerlei granieten (ook rapakivi's) en porfieren. Vooral de kwarts-porfieren zijn zeer algemeen, syenietporfieren komen minder voor; rhombenporfier heb ik b.v. nimmer aangetroffen, ¹⁾ schriftgraniet is niet zeldzaam, gabbro in handstukken-grootte is zeer algemeen, essexiet komt enkele keren voor; dioriet is weer algemeen, pegmatiet minder dan apriet, porfiriet algemeen, bazalt niet zeldzaam. Diabazen komen vrij veel voor, vooral de fijnere soorten. Gneis, vooral in Lieveelde algemeen voorkomend; helleflint minder, hoewel niet zeldzaam, amfiboliet is algemeen, kwartsiet zéér algemeen, vooral Revinien-kwartsiet, doch ook wel Taunus-kwartsiet. Een enkele maal vond ik vlekken-glimmer-kwartsiet. Zandstenen, waaronder heel typische, vormen haast wel het merendeel van de vondsten. Arkose is hier niet zeldzaam, meestal neem ik ze niet eens meer mee; net zo min als zoetwater-kwartsiet en de zoetwater-knollenstenen. Achaatvormen treft men veel te Vragender aan, maar ook wel in Lieveelde. IJzerafzettingen liggen in de buurtschap Olden-Eibergen, vuursteen is algemeen. Voorts vindt men nog veel conglomeraten en breksies, vooral de conglomeraat van Burnot. De windkanters zijn hier over het algemeen niet mooi scherp. Radiolarieten en oölieten zijn hier veel. Van iedere tocht breng ik oölieten mee, een enkele keer van vuistgrootte. Vooral in de Holterhoek zijn ze te vinden.

Met de fossielen is het hier minder weelderig gesteld. Het meest algemeen is hier bryozoën-vuursteen en ftaniet. Versteend hout komt vooral in de Holterhoek en Lieveelde nog al eens voor. Ik vond daar prachtstukken. Sinds 1938 vond ik in de omgeving van Groenlo één enkele spons, 'n koraal en een zeeëgel in vuursteen. Graptoliet-afdrukken heb ik nimmer gevonden, wel ammoniet-afdrukken, ook enkele prachtige pecten-afdrukken in zandsteen en in zoetwaterknollensteen.

Hiermede zal ik de opsomming maar beëindigen. Ik zou U nog kunnen wijzen op de mooie stukken jaspis en jaspis-breksie enz., enz., maar ik zou zeggen, komt U zelf eens zoeken in de mooie Achterhoek van Gelderland.

Ik ben steeds bereid om de leden van de Nederlandse Geologische Vereniging tot gids te zijn in deze omgeving.

Tenslotte wil ik er nog op wijzen dat, zover aan mij bekend is, tot nu toe geen officiële gesteente-telling in deze omgeving plaats heeft gehad.

Groenlo, Juni '47.

1) Edw. Stam vond hier een duidelijke rhombenporfier, Red.